

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

ODREDNICE KOCKANJA KOD STUDENATA ZAGREBAČKOG SVEUČILIŠTA

Diplomski rad

Tin Dinić

Mentor: Dr.sc. Margareta Jelić

Zagreb, 2013

ODREDNICE KOCKANJA KOD STUDENATA ZAGREBAČKOG SVEUČILIŠTA GAMBLING CHARACTERISTICS OF ZAGREBIAN STUDENTS

U ovom istraživanju bavili smo se ispitivanjem nekih čimbenika rizičnosti kockanja. Cilj istraživanja bio je ispitati stav o kockanju te rizičnost kockanja kod studenata u Zagrebu te utvrditi postoje li razlike u navedenim varijablama s obzirom na spol, tip fakulteta i uspješnost u studiju. Također smo željeli ispitati doprinos samopoštovanja (samosviđanja i samokompetentnosti), samokontrole i kognitivnih distorzija (iluzije i praznovjerje/poznavanje vjerojatnosti) stavu o kockanju. Istraživanje je provedeno na 202 studenata, koji su ispunili upitnik sa sociodemografskim pitanjima, skalu samosviđanja i samokompetentnosti, skalu samokontrole, stav o kockanju te skalu rizičnosti kockanja. Rezultati su pokazali da smo ispitivanje proveli na izrazito ne-rizičnoj skupini studenata. Ipak, pokazale su se razlike u rizičnosti kockanja s obzirom na spol, u smjeru da studenti rizičnije kockaju nego studentice. Također se pokazalo da studenti Filozofskog fakulteta bolje poimaju vjerojatnost nego ispitanici sa Fakulteta strojarstva i brodogradnje, te u skladu s time manje rizično kockaju od studenata Fakulteta strojarstva i brodogradnje. Rezultati su također pokazali da ispitanici sa nižom uspješnosti u studiju pokazuju veću rizičnost kockanja, pozitivniji stav prema kockanju, manju samokompetentnost i nižu samokontrolu, za razliku od ispitanika sa višom uspješnosti u studiju. Studenti sa višom samokontrolom imaju negativniji stav o kockanju i manje rizično kockaju. Slična je stvar i sa stavom o kockanju, povezan je sa svim varijablama osim samosviđanjem i samokompetentnosti. Studenti sa izraženijim iluzijama i praznovjerjem/nepoimanjem vjerojatnosti, imaju pozitivniji stav o kockanju. Nije se pokazalo da ispitanici sa većim rezultatom na skali samosviđanja i samokompetentnosti, većim samopoštovanjem, imaju negativniji stav o kockanju.

Ključne riječi: rizičnost, stav o kockanju, samopoštovanje, samokontrola, kognitivne distorzije

ABSTRACT

The aim of this research was to examine the gambling characteristics of risky gambling (in terms of consequences) in Zagrebian students and to determine whether there are differences regarding some sociodemographic data like gender, type of university and performance success. We also wanted to explore the relationship of cognitive distortions (illusions and auspicious beliefs) and the level of self-respect in regards to gambling habits. We included a self-liking, self-competence and a self-control scale. We also included a scale of their attitude towards gambling and the risk that it poses. The study included 202 respondents. The results showed that the students we included in our research were unordinarily non risky in terms of gambling consequences. Still, differences were shown in terms of gender, male students gamble more risky than female participants. There was also a difference between the type of university, where the students from the Faculty of Mechanical Engineering and Naval Architecture gambled more risky than students from the Faculty of Humanities and Social Sciences of Zagreb. There was a difference regarding performance success as well. Students with a lower performance success gambled more risky and had a more positive attitude towards gambling than those with a higher performance success. Regarding self-control, those with higher self-control had a more negative attitude towards gambling and gambled less risky than those with lower self-control. Students with more cognitive distortions had a more positive attitude towards gambling than those with less. There was no difference in attitude towards gambling shown in regards to self-respect.

Key words: risky gambling, attitude towards gambling, self-respect, cognitive distortions, illusions, auspicious beliefs

SADRŽAJ

UVOD.....	2
Prevalencija kockanja.....	3
Patološko kockanje	3
Čimbenici koji djeluju na kockanje.....	4
Kockanje u Hrvatskoj i svijetu.....	6
CILJ.....	8
Problem.....	8
Hipoteze.....	8
METODOLOGIJA.....	9
Sudionici.....	9
Mjerni instrumenti.....	9
Postupak.....	12
REZULTATI.....	12
RASPRAVA.....	18
ZAKLJUČAK.....	21
LITERATURA.....	22

UVOD

Kockanje je pojam pod kojim razumijevamo ulaganje nečega vrijednog u događaj koji može rezultirati većim i poželjnijim ishodom. Obilježja kockanja su postojanje rizika i slučajnosti u ishodu (Petry, 2001). Kockanje je aktivnost koja je oduvijek postojala i imala važnu ulogu u različitim društvima i civilizacijama tijekom povijesti. Svjedoče nam o tome i egipatski artefakti koji datiraju čak 3000. god. pr.Kr., te ploča za igranje uklesana u Akropoli u Ateni. Od seta željeznih kocki koji datiraju čak 1500 godina p.n.e. iz Tebe do specifičnih zapisa o kockanju nađeni u Keopsovoj piramidi dokazi su da je kockanje i razne igre na sreću aktivnost s kojom su naši preci bili dobro upoznati. Kocke su bile toliko popularne u 10. stoljeću, da ih je vojni vođa, Crusader, morao zabraniti kako bi spriječio ovisnost svojih vojnika. Mora se spomenuti i 1020. godina, kada su kralj Olaf od Norveške i kralj Olaf od Švedske, odlučili o jednom izoliranom dijelu zemlje, Hisingu, bacajući kocke. Antropolozi se slažu da je aktivnost kockanja oduvijek postojala u velikim društvima i da je imala važnu ulogu u povijesti i za bogate i za siromašne (Koić, 2009).

Kada govorimo o kockarskim igrama, spominje se podjela na igre na sreću i igre vještine (eng. games of chance/games of skill). Igre na sreću bile bi igre u kojima slučaj u potpunosti određuje ishod igre poput ruleta, lota, igre na automatima ili bingo. Igre vještine su igre u kojima znanje može biti od određene koristi poput pokera, klađenja na sportske događaje, ishode utakmica i slično. Naziv "igre vještine" može zavarati jer se samo radi o tome da ishod takvih igara nije u potpunosti posljedica slučaja, već ovisi primjerice o tjelesnoj spremnosti, treniranosti, ili korištenim strategijama (Encyclopedia Britannica, 2009). Kockarske igre se također dijele i prema sudjelovanju u samoj igri (osoba sudjeluje u igri pokera, no ne i sportskim natjecanjima), i prema tome je li kockanje intrinzično dio igre ili igra postoji i neovisno o kockanju (Zajc, 2009). Danas, kada je sve manje igara u kojima ljudi aktivno sudjeluju, zbog tehnološkog napretka, jeftinije je i očito efikasnije baviti se automatiziranim igrama što kockarski klubovi sve više i više rade. Najpopularnije je sportsko klađenje, gdje se osoba kladi na ishod utakmica, koliko golova će pojedina momčad zadati itd.

Prevalencija kockanja

Inozemna istraživanja kontinuirano potvrđuju povećanu participaciju maloljetnika u igrama na sreću, te dvostruko veću prevalenciju mladih problematičnih kockara (4 do 8%) u odnosu na odraslu populaciju (1 do 3%) (Shaffer i Hall, 1996; prema Hardoon, Dervensky i Gupta, 2003). Treba napomenuti da su to maloljetnici s već razvijenim

ozbiljnim adverzivnim, kompulzivnim i problematičnim obrascima kockanja, a riziku za razvoj problema je čak 10 do 14% adolescenata (Shaffer i Hall, 1996; prema Hardoon, Derevensky i Gupta, 2003). U pilot istraživanju provedenom na zagrebačkim srednjoškolcima, utvrđen je udio od 62,9% društvenih, 25,7% rizičnih, te čak 11,4% problematičnih kockara (Dodig i Ricijaš, 2011). Uočljiva je velika razlika prevalencije problematičnih kockara u odnosu na inozemne pokazatelje koji su kao i autori ovog istraživanja koristili modificiranu South Oaks Skalu Kockanja, SOGS-RA, a u kojima se udio problematičnih kockara kreće od 4 do 8% (Govoni, Rupcich i Frisch, 1996; Winters, Stinchfield i Kim, 1995; Derevensky, 1998). Ove razlike možemo pripisati prvenstveno povećanoj osjetljivosti instrumenta s obzirom da su autori način odgovaranja modificirali iz dihotomnog (*da/ne*) u kontinuirano (*nikada – rijetko – ponekad – često*). S druge strane, nalazi prvog sustavnog prevalencijskog istraživanja pokazuju vrlo slične podatke. Podaci prikupljeni na uzorku od 1.952 srednjoškolca iz Zagreba, Rijeke, Splita i Osijeka, od prvog do završnog razreda gimnazijskog, četverogodišnjeg strukovnog i trogodišnjeg strukovnog srednjoškolskog programa, reprezentativnom za srednjoškolce iz regionalnih, urbanih sredina RH, pokazuju kako već 17% srednjoškolaca osjeća niske do srednje ozbiljne probleme zbog svojeg kockanja, dok visokih 12% njih već ima ozbiljne probleme zbog kockanja (Ricijaš, Dodig i Huić, 2011).

Patološko kockanje

Kockanje često započinje kao igra još u djetinjstvu (kartamo zajedno s roditeljima, ili igramo tombolu s prijateljima) i takvo je ponašanje socijalno prihvatljivo. Ukoliko kockanje prijeđe određenu granicu, ono postaje *patološko* ili *problematično* i sa sobom nosi mnoge društvene, ekonomske i socijalne probleme. Definicija patološkog kockanja Američkog psihijatrijskog društva kaže da je ono progresivan i trajan poremećaj koji obuhvaća neuspjeh u kontroli poriva za kockanjem i kod kojeg takvo "neprilagođeno ponašanje ometa ili šteti osobnim, obiteljskim, ili poslovnim ostvarenjima" (American Psychiatric Association, 1994, str. 615, prema Raylu i Oei, 2001). Ono je u posljednjem izdanju Dijagnostičkog i statističkog priručnika za mentalne poremećaje Američke psihijatrijske udruge (eng DSM-IV) kategorizirano u poremećaje kontrole poriva koji nisu drugdje svrstani (DSM-IV, 1996). Slično je i u 10. reviziji Međunarodne klasifikacije bolesti i srodnih zdravstvenih problema gdje je patološko kockanje, unutar duševnih poremećaja i poremećaja ponašanja, klasificirano u poremećaje navika i nagona (MKB-X, 1994). Kada govorimo o problematičnim kockarima, u nekim ih se istraživanjima definira kao osobe koje zadovoljavaju kriterije patološkog kockanja, kao i o one koji ih još ne zadovoljavaju (Rosenthal, 1989, prema Raylu i Oei, 2001). Kod većine autora problematično kockanje označava samo one osobe koje imaju različite poteškoće vezane uz kockanje, ali ne zadovoljavaju kriterije patološkog. Važno je

baviti se istraživanjem tog fenomena iz nekoliko razloga. Trošak patoloških kockara za društvo je velik. Obuhvaća negativan utjecaj na fizičko i psihičko zdravlje pojedinca i njegov radni učinak, zatim trošak kriminalnih djela počinjenih od strane nekih kockara, te trošak njihovog liječenja (Productivity Commission, 1999, prema Raylu i Oei, 2001). Mnogi su autori pronašli sličnosti između patološkog kockanja i zloupotrebe aktivnih tvari, poput visokog stanja pobuđenosti, sličnosti psiholoških profila osoba koje su ovisnici i patološki kockari, činjenice da su obje aktivnosti način bijega od životnih problema, te da imaju slične simptome (Lopez Viets, 1998, prema Raylu i Oei, 2001). Rezultati istraživanja pokazuju da postoji veliki komorbiditet između kockanja i ostalih ovisnosti (Lesieur i Rosenthal, 1991; Lopez Viets, 1998, prema Raylu i Oei, 2001), što je podatak koji je od velike važnosti za terapijski proces.

Čimbenici koji djeluju na kockanje

Pregled literature o kockanju pokazao je da su u njegov razvoj i održavanje uključeni određeni obiteljski/genetski, sociološki i individualni faktori.

Obiteljski faktori, osim genetike, odnose se na perspektivu socijalnog učenja, prema kojoj usvajamo određena ponašanja koja vidimo, imitiramo ili za koje primimo određeno potkrepljenje. Istraživanja u ovom području daju nekonzistentne rezultate i imaju mnoga metodološka ograničenja. Primjerice, Jacobs i suradnici (1989) pronašli su da djeca roditelja koji kockaju imaju više problema vezanih za kockanje od ostalih svojih vršnjaka, dok su Lesieur i Rothchild (1989) pronašli da je manja vjerojatnost da će takva djeca kockati (prema Raylu i Oei, 2001). Lesieur i Rothschild (1989) su pronašli da djeca iz obitelji s više problema (npr. kockanje zajedno sa zlouporabom aktivnih tvari) imaju barem toliko, ako ne i više, problema vezanih za kockanje koliko i djeca iz studije Jacobsa i sur. S genetske strane, Comings i suradnici su 1996. godine (prema Raylu i Oei, 2001) proveli molekularnu genetsku studiju te pronašli da patološki kockari dijele određenu genetsku komponentu, a i istraživanje Wintersa i Richa (1998) pokazalo je da genetika ima ulogu u uključenosti u kockanje kod muškaraca i za oblike kockanja gdje je sudjelovanje formalno te postoji mogućnost visokih dobitaka.

Sociološki faktori odnose se na činjenicu da do problema sa kockanjem dolazi zbog nemogućnosti suočavanja s društvom, a kockanjem se stvara subkultura koju je moguće kontrolirati i u kojoj je život manje složen i više nagrađujući. Prema tome, za vrijeme kockanja osoba biva potkrepljena socijalnim nagradama (pripadanje grupi, socijalni status), ali ujedno i time što se odmiče od svakodnevnih problema. Ova perspektiva se bavi više

socijalnim odnosima i samim okruženjem u kojem se kockanje odvija (prema Raylu i Oei, 2001).

Individualni faktori obuhvaćaju ličnost, biologiju/biokemiju, kognicije i psihička stanja. Što se biologije tiče, s navikom kockanja povezuje se zasad nekoliko faktora, a to su hemisferna disregulacija, disfunkcionalni neurotransmiterski sustavi (serotoninski, noradrenalinski i dopaminski sustav) te fiziološka pobuđenost. Kognicije se odnose na iracionalna vjerovanja, najčešće dvije vrste: vjerovanje kockara da mogu utjecati na ishod igre odnosno da mogu točno predvidjeti ishod i vjerovanja povezana s netočnim poimanjem vjerojatnosti. Faktori koji pogoduju iracionalnim vjerovanjima su mogućnost izbora u igri, poznatost i uključenost. Interes za kognitivne predrasude ima dugu povijest u proučavanju problemskog kockanja. Bergler (1958, prema Sharpe, 2002) u svojem je tekstu o psihologiji kockanja nazvao kockare „*posljednjim optimistima*“. Opisao je brojne misli specifične za problematične kockare koje bismo danas nazvali iracionalnim uvjerenjima. Ipak, uloga kognicije u problemskom kockanju posljednjih se godina intenzivnije istražuje, što ne čudi s obzirom da su kognitivne teorije korištene u objašnjavanju mnogih drugih poremećaja i ponašanja (depresija, poremećaji prehrane, anksiozni poremećaji i sl.) polazeći od pretpostavke da postoji veza sa specifičnim obrascima razmišljanja. Jedan od istraživačkih pristupa je tzv. „govori na glas“ paradigma (Ladouceur i Gabourney, 1988., prema Sharpe, 2002). Od ispitanika se traži da tijekom kockanja naglas govore misli koje ih okupiraju, te ih istraživač potom podijeli u dvije skupine, racionalne i iracionalne misli. Iracionalne verbalizacije pronađene su i kod društvenih kockara, a neki autori izvještavaju da je čak 75% ukupno zabilježenih misli bilo iracionalno (Delfabbro i Winefield, 1999, prema Sharpe, 2002). Kritika ovog pristupa je da sama verbalizacija ne znači nužno da ispitanik vjeruje u sadržaj misli (Coventry i Norman, 1998, prema Sharpe, 2002). Kognicija specifična za kockare ispituje se i različitim upitnicima kognitivnih distorzija i uvjerenja. Steenbergh i suradnici (2002) konstruirali su „Skalu uvjerenja o kockanju“ koja je mjera samoprocjene kockarskih kognitivnih distorzija, te se sastoji od dva faktora – sreća/ustrajanje i iluzija kontrole, te kojom su ustvrdili da rizični i problematični kockari postižu više rezultate od društvenih kockara na oba faktora. Što se tiče adolescenata, Moore i Ohtsuka (1997) proveli su istraživanje koje je za cilj imalo utvrditi povezanost dvaju tipa kontrole: (a) iluzija kontrole i (b) unutarnji lokus kontrole s rizičnosti kockanja. Na uzorku od 1017 mladih u dobi od 14 do 25 godina pronašli su jaku povezanost iracionalnih uvjerenja i problematičnog kockanja. Mladi koji zadovoljavaju SOGS-RA kriterije za problematično kockanje vjeruju da će im kockanje donijeti zaradu, vjeruju u mogućnost upravljanja rezultatom, te da mogu pobijediti sustav.

Rano iskustvo kockanja također se navodi kao rizični čimbenik na dva načina: (1) rano iskustvo doprinosi razvoju kognitivnih distorzija, (2) rano iskustvo doprinosi razvoju obrasca kockanja. Uslijed navedenog, kockanje se veže uz uzbuđenje, stvaraju se iracionalna uvjerenja, kognitivne distorzije, te se povećava frekvencija kockanja. Također je moguće pretpostaviti da ranim razvojem kognitivnih distorzija osoba postaje jače fiksirana i manje otporna na promjenu. Jednom kada je stvoren takav obrazac, osoba je u povećanom riziku da njeno ponašanje izmakne kontroli. U istraživanjima je također dobiveno da su igre za koje je potrebna vještina povezane s većim brojem kognitivnih distorzija (Toneatto, Blitz-Miller, Calderwood, Dragonetti i Tsanos, 1997). Logično ako razmislimo da ishod igre vještine ionako nije u potpunosti posljedica slučaja, već ovisi primjerice o tjelesnoj spremnosti, treniranosti, ili korištenim strategijama, u tom slučaju za očekivati je da se veći broj kognitivnih distorzija veže uz upravo takvu vrstu kockarskih igara. Važno je spomenuti da je kockanje puno rizičnije ukoliko ima kompenzacijsku funkciju u životu pojedinca.

Kockanje u Hrvatskoj i svijetu

Istraživanja kockanja u Hrvatskoj rijetka su. Jedno od njih je istraživanje koje su proveli Dodig i Ricijaš (2010) na uzorku od 261 srednjoškolaca, a koje je pokazalo da su od kockarskih igara u Hrvatskoj najpopularnije sportsko klađenje (čak 58,3% adolescenata), zatim jednokratne strugalice, loto, biljar te kartaške igre za novac. Najmanje su zastupljeni internetsko kockanje, klađenje na različite izbore te bingo u kasinu. Pretpostavka je da su to kockarske aktivnosti koje su manje zanimljive ili manje dostupne adolescentima. Primjer, za bilo kakav način kockanja preko interneta, potrebno je posjedovati kreditnu karticu. Iako je bez sumnje izuzetno važno provoditi istraživanja na mladima, posebno maloljetnicima radi osmišljavanja preventivnih programa, budući da zakonski mladima od 18 godina nije dopušteno klađenje, zanimljivo bi bilo provesti istraživanje na punoljetnim sudionicima, primjerice na studentskoj populaciji.

Smatra se, dakle, da je kockanje danas možda na vrhu svoje popularnosti, te čak može voditi ovisničkom ponašanju, te bi trebalo provesti znatno više istraživanja u našoj okolini/kulturi i na starijoj populaciji. Zanimljiv je nalaz da je najpopularniji oblik kockanja kod nas (pogotovo kod mladih) upravo sportsko klađenje (Ricijaš, Dodig i Huić, 2011) koje se najmanje spominje u istraživanjima o klađenju provedenim vani gdje, ako se spominje, najčešće se odnosi na ilegalne oblike sportskog klađenja. Razlog tomu je vjerojatno činjenica da se većina istraživanja provode u Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi, gdje je klađenje na sportske događaje nezakonito. Možda ni ne iznenađuje činjenica da nema puno istraživanja o sportskom i ostalim oblicima kockanja, ako se napomene da se

ogromni novci vrte kako oko legalnog, kako oko ilegalnog kockanja, budući da je u većini Europe kockanje legalno i na neki način se čak i potiče, tj. nije socijalno tabu. U Engleskoj se ljudi klade na izbore, smrti popularnih pjevača/ikona, brakove i razvode kraljevske obitelji i sl. U Hrvatskoj se klađenje na sportske događaje pojavilo prije petnaestak godina, a u međuvremenu se dogodio ogroman rast u broju kladionica pa time i njihovoj dostupnosti (Dodig 2009). Primjerice, 2008. godine za klađenje je uplaćeno oko 4,68 milijardi kuna, što je otprilike dvostruko više nego četiri godine prije toga. Interno istraživanje (Ekonomski fakultet 2007) provedeno za jednu našu kladionicu na slučajnom uzorku od 1000 sudionika pokazalo je da u Hrvatskoj u nekoj od kockarskih igara sudjeluje čak 74.5% stanovništva.

Ovo istraživanje se bavi kockanjem u studentskoj populaciji te odnosom kognitivnih distorzija, samopoštovanja i samokontrole na stav prema kockanju kao i na rizičnost kockanja.

CILJ

Ispitati doprinos kognitivnih distorzija i samopoštovanja te samokontrole stavu o kockanju i rizičnosti kockanja studenata i studentica s obzirom na rod, studijsko usmjerenje i uspješnost u studiju.

PROBLEMI I HIPOTEZE

1. Utvrditi postoje li razlike u rizičnosti kockanja studenata s obzirom na rod sudionika, studijsko usmjerenje te uspješnost u studiju

H1.1. Studenti rizičnije kockaju nego studentice

H1.2. Manje akademski uspješni studenti rizičnije će kockati nego uspješni studenti

H1.3. Nismo očekivali razlike u rizičnosti s obzirom na vrstu studija

2. Utvrditi doprinos samopoštovanja, samokontrole i kognitivnih distorzija stavu o kockanju i rizičnosti kockanja sudionika

H2.1. Studenti sa izraženijim iluzijama i praznovjerjem, tj. oni koji postignu veći rezultat na Skali kognitivnih distorzija imat će pozitivniji stav o kockanju i rizičnije će kockati nego studenti s manjim rezultatom na Skali kognitivnih distorzija

H2.2. Studenti sa većim rezultatom na Skali samosviđanja i samokompetentnosti imat će negativniji stav o kockanju i manje rizično će kockati nego studenti sa manjim rezultatom na istoj skali

H2.3. Studenti sa većim rezultatom na Skali samokontrole imati će negativniji stav o kockanju i manje rizično će kockati nego studenti sa manjim rezultatom

METODOLOGIJA

Sudionici istraživanja:

Istraživanjem je obuhvaćeno 202 studenata od prve do završne godine Filozofskog fakulteta, Pravnog fakulteta te Fakulteta strojarstva i brodogradnje u Zagrebu (N=202). Uzorak čini 41.3% studenata i 58.7% studentica. Sudionici su bili u dobi od 18 do 33 godina, a njihova prosječna dob iznosila je 22.59, SD=2,714. Najviše ispitanika bilo je sa Filozofskog fakulteta u Zagrebu, njih 49.7%, a zatim onih sa Pravnog fakulteta u Zagrebu, njih 28.4%, a najmanje onih sa Fakulteta strojarstva i brodogradnje, njih 21.9%. Ispitanika sa nižim ocjenama (2 i 3) bilo je 53.2%, dok je ispitanika sa višim ocjenama (4 i 5) bilo 46.8%. Radi se o prigodnom uzorku.

Mjerni instrumentarij:

S obzirom da je cilj istraživanja stjecanje uvida u rizičnost kockanja studenata, u provedbi ovog istraživanja korišteno je nekoliko instrumenata:

1. Upitnik rizičnosti kockanja-CAGI (Wiebe, Tremblay, Wynne i Stinchfield, 2010)
2. Skala kognitivnih distorzija (razvijena za potrebe prevalencijskog istraživanja kockanja srednjoškolaca u RH)
3. Skala samosviđanja i samokompetentnosti (SLCS-R; Tafarodi i Swann, 2001)
4. Kratka skala samokontrole (BSCS; Tangney, Baumeister and Boone 2004)
5. Stav o kockanju (Huić i Kamenov, 2010)

Sociodemografski podaci

Osnovne sociodemografske podatke ispitali smo kroz nekoliko pitanja. To su pitanja vezana uz spol, dob, vrstu studija, godinu i prosjek ocjena. Iako su brojna sociodemografska obilježja ispitanika također važna, ona nisu uvrštena u ovaj instrumentarij kako ne bismo opteretili sudionike prevelikim brojem pitanja.

Rizičnost kockanja

Kanadski upitnik kockanja adolescenata- CAGI (Wiebe, Tremblay, Wynne i Stinchfield, 2010) prvi je instrument konstruiran ciljano za procjenu rizičnosti kockanja adolescenata. Dosadašnja istraživanja podatke su prikupljala skalama koje su primarno

konstruirane za odraslu populaciju, a zatim modificirane za adolescente (npr. SOGS-RA i DSM-IV-J), što je bilo svojevrsno ograničenje pri interpretaciji podataka. U ovo istraživanje uvršten je dio instrumenta koji se odnosi na ukupnu mjeru rizičnosti kockanja, a sadrži 9 čestica. Sudionici su na 9 pitanja odgovarali na ljestvici od četiri stupnja. Primjer čestica je "Koliko često ste izostali ili odustali od nekih slobodnih aktivnosti (npr. sport, tečajevi i sl.) zbog kockanja/klađenja?" (1- *nikada*, 2- *ponekad*, 3- *većinu vremena*, 4- *gotovo uvijek*). Iz navedenog primjera vidljivo je da se rizičnost kockanja adolescenata prvenstveno procjenjuje kroz ozbiljnost posljedica koje ono ima na psihosocijalno funkcioniranje mlade osobe, a ne isključivo kroz intenzitet kockanja i navike vezane za kockarske aktivnosti. Konačni rezultat je prosječni broj bodova na tih 9 čestica pa može varirati od 1-9. U kategorije rizičnosti se onda taj ukupni rezultat dijeli na sljedeći način:

1. Zeleni (nepostojanje problema vezanih uz kockanje/klađenje): 1 bod
2. Žuti (niska do srednja ozbiljnost problema vezanih uz kockanje/klađenje): 2-5 bodova
3. Crveni (visoka ozbiljnost problema vezanih uz kockanje/klađenje): 6-9 bodova

Koeficijent unutarnje konzistencije iznosi visokih .83, što ukazuje na dobre psihometrijske karakteristike.

Kognitivne distorzije o kockanju

Skala kognitivnih distorzija o kockanju konstruirana je u sklopu velikog prevalencijskog istraživanja kockanja adolescenata u RH (Ricijaš, Dodig i Huić, 2011), a sastoji se od ukupno 14 tvrdnji podijeljenih u dvije dimenzije:

Iluzija kontrole- znanja i vještine koja ukupno sadrži pet čestica, a koeficijent pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije iznosi .81 što ukazuje na dobre psihometrijske karakteristike. Primjer čestice: "Za zaraditi novac kockanjem potrebno je imati dobar sistem igre."

Praznovjerje/netočno poimanje vjerojatnosti sadrži 9 čestica dok koeficijent pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije iznosi, također visokih .82. Primjer čestice: "Veća je vjerojatnost da će osoba pobijediti u kockanju ako koristi svoje sretne brojeve."

Sudionici su skalu ispunjavali na način da su na tvrdnje odgovarali na ljestvici od pet stupnjeva slaganja (od 1- *uopće se ne slažem* do 5- *u potpunosti se slažem*).

Samosviđanje i samokompetentnost

Samosviđanje i samokompetentnost su dva pojma kojim se objašnjava konstrukt samopoštovanja, kao jedan globalni aspekt osobnog identiteta koji nam pojašnjava tko smo

i što možemo učiniti. Ta dualnost samopoštovanja uključuje, s jedne strane, osobnu sposobnost, s druge strane, izgled, karakter i socijalni identitet pojedinca. Što znači da ljudi sebe vrednuju i po sposobnostima koje imaju i po onome što se drugim ljudima čine da jesu. Skala koju smo koristili sastoji se od 16 čestica koje se procjenjuju na skali Likertovog tipa od 1 (uopće se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem). Sastoji se od dvije subskale sa po osam čestica od kojih jedna mjeri samosviđanje, a druga samokompetentnost. Primjer čestice samosviđanja je: *"Osjećam se jako ugodno u pogledu samog sebe"*, dok je primjer čestice samokompetentnosti: *"Vrlo sam učinkovit u stvarima koje radim."* Ukoliko rezultate na skalama samosviđanja i samokompetentnosti razmatramo ukupno, dobiva se mjera samopoštovanja. Koeficijenti unutarnje konzistencije dobiveni u ovom istraživanju iznose redom: za cijelu skalu $\alpha = .89$, za Skalu samokompetentnosti $\alpha = .76$, a za Skalu samosviđanja $\alpha = .89$ čime ukazuju na visoku pouzdanost ovih skala. U analizama podataka ćemo, kao pokazatelj razine samopoštovanja, koristiti rezultat postignut na pojedinim subskalama.

Stav prema kockanju

Skala stavova o kockanju (Huić i Kamenov, 2010) razvijena je kroz nekoliko koraka. Prvi dio postupka pratio je proceduru izrade Thurstoneove skale stavova, da bi se na kraju dobila Likertova skala stavova. Finalna Likertova skala stavova sastoji se od 23 čestice od kojih je 12 negativnih i 11 pozitivnih. Skala ima čistu jednofaktorsku strukturu i izrazito visoku pouzdanost tipa unutarnje konzistencije ($\alpha = .90$). Zadatak sudionika je da na skali od 1 (uopće se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem) izrazi svoj stupanj slaganja sa svakom tvrdnjom. Ukupan rezultat ukazuje na pozitivan stav prema kockanju, tako da se negativne tvrdnje obrnuto boduju. Pozitivniji stav prema kockanju ukazuje na veću rizičnost kockanja, dok negativniji stav prema kockanju znači manju rizičnost kockanja. Primjer čestice je: *"Večer u kockarnici primjer je dobrog večernjeg izlaska."*

Samokontrola

Kratka skala samokontrole (BSCS; Tangney, Baumeister and Boone 2004) sastoji se od 13 čestica i nema dimenzija, nego jedan ukupni rezultat, pri čemu viši rezultat ukazuje na bolju samokontrolu. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije iznosi: $\alpha = .85$. Primjer čestice je: *"Lako se oduprem iskušenjima."* Sudionici su skalu ispunjavali na način da su na tvrdnje odgovarali na ljestvici od pet stupnjeva slaganja (od 1- uopće se ne slažem do 5- u potpunosti se slažem).

POSTUPAK PROVEDBE ISTRAŽIVANJA

Istraživanje se provodilo u svibnju i lipnju 2013. godine elektroničkim putem. Za prikupljanje sudionika korištena je tzv. metoda "snježne grude" ("snowball effect"). Kriteriji za sudjelovanje bili su da je osoba student zagrebačkog sveučilišta. Pronađeni su određeni sudionici koji zadovoljavaju kriterije te su zamoljeni da elektroničkim putem proslijede upitnik svojim kolegama, prijateljima i poznanicima za koje također znaju da zadovoljavaju tražene kriterije. Ispitanici su upitnik ispunjavali elektroničkim putem na način da su prvo označili jesu li barem jednom u životu igrali neku od navedenih 6 ponuđenih igara na sreću. Ukoliko nisu nikada igrali niti jednu od navedenih igara na sreću, do kraja upitnika su zaokruživali broj 1 (nikada), budući da elektroničkim putem nije bilo mogućnosti za preskočiti ostatak upitnika. Ostali ispitanici, koji su barem jednom označili da su igrali neku od navedenih igara, do kraja su riješili upitnik po uputi.

Istraživanje je rađeno na način da kada ispitanici ispune upitnik, odgovorili bi stizali direktno u *google docs* program čime je garantirana anonimnost. Istraživanje je oglašavano na društvenim mrežama poput Facebook-a, Twitter-a, i sličnim stranicama. Istraživanje je također oglašavano i na naslovnim stranicama pojedinih udruga studenata poput "husb-a", Hrvatskoj udruzi studenata brodogradnje i sličnim stranicama dostupnim široj studentskoj populaciji. Ispunjavanje upitnika trajalo je 20-ak minuta. Poštivala se anonimnost, a ispitanici su mogli odustati u bilo kojem trenutku.

REZULTATI

Deskriptivna statistika

Kockanje studentske populacije u našoj zemlji još uvijek je neistraženo područje, a jedan od preduvjeta za razumijevanje tog fenomena je stjecanje uvida u neka fenomenološka obilježja kao što su navike i rizičnost kockanja, te eventualne razlike s obzirom na spol, dob, vrstu studija i uspješnost u studiju. Rezultati pokazuju da je 20.9% studenata (N=42) zagrebačkih sveučilišta barem jednom kocka/lo u zadnja 3 mjeseca. Valja napomenuti da su distribucije rezultata svih skala, osim skale rizičnosti, normalne, dok za skalu rizičnosti kockanja distribucija rezultata značajno odstupa od normalne, odnosno pokazala se izrazito pozitivno asimetričnom (Kolmogorov-Smirnov= 6.11, $p= 0.001$). Drugim riječima, sudionici istraživanja pretežno ne kockaju te uopće ne spadaju u skupinu rizičnih kockara. Svega 2 ispitanika imaju nisku do srednju ozbiljnost problema, prema CAGI- Kanadskim upitnikom kockanja adolescenata, dok se za sve ostale sudionike pokazalo da zapravo nemaju problem s kockanjem.

Tablica 1

Aritmetičke sredine i raspršenja s obzirom na spol (N=201)

Varijabla		N	M	SD	F	p
Rizičnost	M	83	1.194	0.366	24.125	.001
	Ž	118	1.022	0.092		
Stav	M	83	2.169	0.639	11.102	.001
	Ž	118	1.898	0.508		
Samosviđanje	M	83	3.336	0.850	0.148	.701
	Ž	118	3.290	0.810		
Samo-kompetentnost	M	83	3.163	0.586	1.398	.239
	Ž	118	3.260	0.562		
Samokontrola	M	83	2.762	0.673	11.582	.001
	Ž	118	3.089	0.671		
Iluzija	M	83	2.501	0.964	1.216	.272
	Ž	118	2.354	0.906		
Vjerojatnost	M	83	1.514	0.597	0.136	.713
	Ž	118	1.484	0.549		

U Tablici 1 prikazane su deskriptivne vrijednosti i vrijednosti jednosmjerne analize varijance koja je pokazala da postoji statistički značajna razlika s obzirom na spol kod rizičnosti, stava o kockanju i samokontroli. Muškarci imaju nižu samokontrolu, pozitivniji stav o kockanju te nešto više problema zbog kockanja od žena. Ovime smo i potvrdili prvu hipotezu koja glasi da će studenti kockati rizičnije od studentica, s time da se radi o srednjoj veličini efekta (Cohen $d=0.64$). Nije nađena statistička značajna razlika s obzirom na samopoštovanje, samosviđanje, samokompetentnost te kognitivne distorzije iluzije i vjerojatnost. Rezultati su očekivani ako uzmemo u obzir da nismo dijelili studente po godinama, tako da možemo pretpostaviti da studenti koji su nastavili sa studijem imaju relativno visoku razinu samosviđanja i samokompetentnosti. Bilo bi zanimljivo ponoviti istraživanje isključivo na studentima prvih godina (brucošima), gdje bi se možda i našla nekakva razlika s obzirom na te skale.

U Tablici 2 prikazani su prosječni rezultati i raspršenja s obzirom na vrstu studija.

Tablica 2

Aritmetičke sredine i raspršenja s obzirom na vrstu studija (N=197)

Varijabla		N	M	SD	F	p
Rizičnost	Filozofski	96	1.045	0.141	3.495	.032
	Pravni	57	1.137	0.366		
	Brodogradnja	44	1.149	0.287		
Stav	Filozofski	96	1.959	0.493	0.718	.489
	Pravni	57	2.058	0.692		
	Brodogradnja	44	2.058	0.593		
Samosviđanje	Filozofski	96	3.243	0.818	2.245	.109
	Pravni	57	3.268	0.836		
	Brodogradnja	44	3.548	0.797		
Samo-kompetentnost	Filozofski	96	3.220	0.539	0.033	.968
	Pravni	57	3.213	0.651		
	Brodogradnja	44	3.242	0.567		
Samokontrola	Filozofski	96	2.905	0.635	1.468	.233
	Pravni	57	3.079	0.759		
	Brodogradnja	44	2.872	0.707		
Iluzija	Filozofski	96	2.308	0.891	2.541	.081
	Pravni	57	2.365	1.053		
	Brodogradnja	44	2.682	0.820		
Vjerojatnost	Filozofski	96	1.420	0.527	3.918	.021
	Pravni	57	1.476	0.581		
	Brodogradnja	44	1.705	0.616		

Statistički značajna razlika je dobivena na rizičnosti i kognitivnim distorzijama povezanima s netočnim poimanjem vjerojatnosti. Sudionici sa Filozofskog fakulteta su manje praznovjerni, što u biti znači da bolje poimaju vjerojatnost nego sudionici sa Fakulteta strojarstva i brodogradnje, dok se sudionici s Pravnog fakulteta značajno ne razlikuju ni od jednih ni od drugih. U skladu s time pokazalo se da su studenti sa Filozofskog fakulteta nešto manje rizični u kockanju od studenata Fakulteta strojarstva i brodogradnje. Nije nađena statistički značajna razlika s obzirom na stav, samopoštovanje, samosviđanje, samokompetentnost, samokontrolu i iluzije.

U Tablici 3 prikazani su prosječni rezultati i raspršenja s obzirom na uspješnost u studiju.

Tablica 3

Aritmetičke sredine i raspršenja s obzirom na ocjene/uspješnost u studiju (N=201)

Varijabla	Ocjene	N	M	SD	F	p
Rizičnost	niske	107	1.132	0.322	5.308	.022
	visoke	94	1.049	0.148		
Stav	niske	107	2.101	0.608	5.773	.017
	visoke	94	1.907	0.531		
Samosviđanje	niske	107	3.292	0.812	0.097	.756
	visoke	94	3.329	0.843		
Samo-kompetentnost	niske	107	3.101	0.575	10.354	.002
	visoke	94	3.355	0.542		
Samokontrola	niske	107	2.833	0.689	7.345	.007
	visoke	94	3.093	0.666		
Iluzija	niske	107	2.465	0.956	0.672	.413
	visoke	94	2.357	0.903		
Vjerojatnost	niske	107	1.548	0.590	1.919	.167
	visoke	94	1.437	0.539		

Prosjeck ocjena ispitanika podijelili smo pomoću medijana, tako da dobijemo 2 skupine, sa ocjenama 2 i 3, tzv. niža uspješnost u studiju, i sa ocjenama 4 i 5, tzv. viša uspješnost u studiju. Dobili smo očekivane rezultate, a to je statistički značajna razlika s obzirom na rizičnost, stav o kockanju, samokompetentnost i samokontrolu. Znači ispitanici sa nižom uspješnosti u studiju pokazuju veću rizičnost kockanja, pozitivniji stav prema kockanju, manju samokompetentnost i nižu samokontrolu, za razliku od ispitanika sa višom uspješnosti u studiju. Ujedno potvrđujemo drugu hipotezu, a to je da će manje akademski uspješni studenti rizičnije kockati nego uspješni studenti.

U Tablici 4 prikazana je korelacijska matrica.

Tablica 4

Pearsonovi koeficijenti korelacije rezultata na subskalama rizičnosti, stavu o kockanju, samopoštovanju i kognitivnim distorzijama

Varijabla	1	2	3	4	5	6	7
1. Samosviđanje	1						
2. Samokompetentnost	.610**	1					
3. Samokontrola	.309**	.476**	1				
4. Iluzija	-.109	-.205**	-.159*	1			
5. Vjerojatnost	-.084	-.123	-.166*	.602**	1		
6. Rizičnost	.060	-.032	-.146*	.119	.048	1	
7. Stav o kockanju	-.059	-.122	-.225**	.412**	.360**	.197**	1

* - statistički značajno s rizikom od 5%

** - statistički značajno s rizikom od 1%

Zbog smanjenog varijabiliteta rizičnosti kockanja (pri čemu sudionici u našem istraživanju uopće nisu rizični) nismo dobili očekivane korelacije s kriterijem. No, dobili smo povezanost samokontrole sa svim varijablama. Ujedno potvrđujemo i treću hipotezu drugog problema koja glasi da će studenti sa višom samokontrolom imati negativniji stav o kockanju i da će manje rizično kockati. Slična je stvar i sa stavom o kockanju, povezan je sa svim varijablama osim samosviđanjem i samokompetentnosti. Tu dolazimo i do potvrde prve hipoteze drugog problema, a to je da će studenti sa izraženijim iluzijama i praznovjerjem/ nepoimanjem vjerojatnosti, imati pozitivniji stav o kockanju. Nismo potvrdili drugu hipotezu drugog problema koja glasi da će studenti sa većim rezultatom na skali samosviđanja i samokompetentnosti, većim samopoštovanjem, imati negativniji stav o kockanju. Najveću povezanost/korelaciju dobili smo kod samokompetentnosti i samosviđanja što je potpuno logično, budući da oni mjere istu/sličnu stvar, tj. oboje mjere samopoštovanje. Isto je i sa iluzijama i poimanju vjerojatnosti, očekivana visoka povezanost, iz razloga što su iluzije i poimanje vjerojatnosti dvije dimenzije kognitivnih distorzija.

U Tablici 5 nalazi se prikaz regresije za stav o kockanju.

Tablica 5

Bete, značajnosti i koeficijent determinacije s obzirom na varijable spol, dob, ocjene itd.

	Varijabla	Beta	t	p	R ²
1	Spol	-.210	-2.736	.007	.055*
	Dob	.028	0.388	.698	
	Ocjena	-.083	-1.114	.267	
2	Spol	-.195	-2.709	.007	.190**
	Dob	-.023	-0.345	.730	
	Ocjena	-.094	-1.317	.189	
	Samosviđanje	.001	0.006	.995	
	Samokompetentnost	.041	0.451	.653	
	Samokontrola	-.092	-1.200	.232	
	Iluzija	.287	3.488	.001	
	Vjerojatnost	.190	2.337	.020	
UKUPAN R ²					.245**

* - statistički značajno s rizikom od 5%

** - statistički značajno s rizikom od 1%

Ukupno, navedenim varijablama objasnili smo 25% varijance stava o kockanju, pri čemu je 6% varijance objašnjeno spolom, dok je ostalih 19% objašnjeno kognitivnim distorzijama, tj. varijablama iluzije i poimanje vjerojatnosti.

RASPRAVA

Budući da je u Hrvatskoj klađenje postalo široko dostupno, čak i socijalno prihvatljivo, a znamo da za neke osobe ono može imati štetne posljedice, u ovom istraživanju bavili smo se nekim aspektima rizičnosti kockanja, njegovom povezanosti sa stavom o kockanju, te kognitivnim distorzijama, samopoštovanjem i samokontrolom kao mogućim odrednicama kockanja.

Dobiveni rezultati relativno su neočekivani. Naime sudionici našeg istraživanja pretežno ne kockaju te uopće ne spadaju u skupinu rizičnog kockanja. Taj nalaz smatramo relativno neočekivanim s obzirom na rezultate prevalencijskog istraživanja provedenog na srednjoškolcima u urbanim središtima RH koje je pokazalo da skoro 30% srednjoškolaca

ima niske do visoko ozbiljne probleme zbog svojeg kockanja (Ricijaš, Dodig i Huić, 2011). Uzrok dobivenim razlikama može biti više stvari. Prvo, mora se napomenuti da su u spomenutom istraživanju sudjelovali adolescenti između 14 i 18 godina. Moguće je da je sportsko kladenje možda i najzabavnije i najprivlačnije adolescentima upravo zato što je ilegalno, a čim ta ilegalnost prestane, kada navrš 18 godina, polako nestane i privlačnost samog kockanja, ukoliko do tad ne poprime obilježja problematičnih ili patoloških kockara. Tomu u prilog idu i domaća i inozemna istraživanja koja najveću prevalenciju kockanja nalaze upravo kod maloljetnika i mlađih punoljetnika. U mnogim studijama kockanja odraslih osoba pronađeno kako je prevalencija kockanja najviša upravo u populaciji mlađih punoljetnika (Delfabbro i Winefield, 1996.; Dickerson i sur., 1996.; Productivity Commission, 1999.; South Australian Department of Human Services, prema Delfabbro i Thrupp, 2003), a odrasle osobe s problemom kockanja često izjavljuju da su počele kockati kao mladi (Gupta i Derevensky, 1998.; Wynne, Smith i Jacobs, 1996., prema Hardoon, Derevensky i Gupta, 2003). Tu moramo spomenuti i sazrijevanje, jer je moguće da u tim godinama dolazi ili do početka postojanja problema sa kockanjem, ili adolescenti, kako sazrijevaju, odluče više ne kockati. Drugi razlog ovakvim rezultatima može također biti i da oni učenici koji su bili zahvaćeni prijašnjim istraživanjem, a to su i učenici prometne i ekonomske škole te gimnazijalci, nisu bili zahvaćeni ovim mojim istraživanjem, iz jednostavnog razloga što adolescenti koji su pokazivali najveću rizičnost kockanja možda nisu ni upisali fakultet, pa tako nisu ni mogli biti zahvaćeni mojim istraživanjem. Moguće je da su upravo ti srednjoškolci imali nižu samokontrolu i više kognitivnih distorzija, pa su time imali i manju uspješnost u školi i manju mogućnost upisivanja fakulteta, kao i manju vjerojatnost redovnog studiranja. U budućim bi se istraživanjima trebalo usmjeriti na mlade nakon srednje škole, te uključiti i one koji ne studiraju. Posebno bi zanimljivo bilo provjeriti naše nalaze na uzorku bruoša kako bi se utvrdilo uspijevaju li mladi koji spadaju u skupinu problematičnih kockara upisati fakultet ili odustaju od studiranja. Longitudinalnim istraživanjem mogli bi se dobiti još kvalitetniji podaci o tome koji je faktor u podlozi naših rezultata, odnosno prestaju li mladi koji su upisali studij kockati (jer sazriju i posvete se studiju) ili zbog kockanja odustaju od studiranja te ih zato nismo zahvatili našim istraživanjem.

Ono što nas je zanimalo kao prvi problem jest postoji li razlika u rizičnosti između studenata s obzirom na spol sudionika, studijsko usmjerenje te uspješnost u studiju. Rezultati su pokazali očekivane rodne razlike u rizičnosti, samokontroli i stavu o kockanju. Muškarci imaju nižu samokontrolu, pozitivniji stav o kockanju te rizičnije kockaju od žena. To je u skladu s dosadašnjim nalazima iz područja koja pokazuju da su rizični čimbenici za razvoj problematičnog kockanja mnogobrojni, a najprediktivnijim se pokazao muški spol

(Nower i Baszczyński, 2004; Felsher, Dervensky i Gupta, 2004; Volberg, 2002). Nisu nađene razlike s obzirom na spol u samosviđanju i samokompetentnosti i dimenzijama kognitivnih distorzija, iluzijama i poimanju vjerojatnosti.

Drugi dio prvog problema ovog istraživanja bio je utvrditi postoji li razlika u rizičnosti kockanja između studenata s obzirom na studijsko usmjerenje i uspješnost u studiju. Rezultati su pokazali da su ispitanici sa Filozofskog fakulteta manje praznovjerni, što u biti znači da bolje poimaju vjerojatnost nego ispitanici sa Fakulteta strojarstva i brodogradnje, dok se ispitanici sa prava značajno nisu razlikovali ni od jednih ni od drugih. U skladu s time pokazalo se da su studenti sa Filozofskog fakulteta nešto manje rizični u kockanju od studenata Fakulteta strojarstva i brodogradnje. Nije nađena statistički značajna razlika s obzirom na stav, samopoštovanje, samosviđanje, samokompetentnost, samokontrolu i iluzije. Očekivane razlike dobili smo po pitanju akademske uspješnosti studenata, gdje više akademski uspješni studenti pokazuju manju rizičnost kockanja, negativniji stav prema kockanju, veću samokompetentnost i višu samokontrolu, za razliku od ispitanika sa nižom uspješnosti u studiju. Nije pronađena razlika u samosviđanju i dimenzijama kognitivnih distorzija, iluzijama i poimanju vjerojatnosti.

U drugom problemu pokušali smo utvrditi doprinos samopoštovanja, samokontrole i kognitivnih distorzija stavu o kockanju i rizičnosti kockanja sudionika. Rezultati su pokazali da su studenti sa izraženijim iluzijama i praznovjerjem, tj. oni koji su postigli veći rezultat na skali kognitivnih distorzija- iluzije i poimanje vjerojatnosti, imali pozitivniji stav o kockanju i rizičnije su kockali nego studenti s manjim rezultatom na skali kognitivnih distorzija. Nije se pokazalo da su studenti sa većim rezultatom na skali samosviđanja i samokompetentnosti imali negativniji stav o kockanju i manje rizično kockali nego studenti sa manjim rezultatom na istoj skali. Razlike u samopoštovanju nismo našli možda zbog samog uzorka na kojemu smo vršili istraživanje. Naime, prosječna dob sudionika bila je oko 22 godine, pa bi mogli pretpostaviti da ako su "dogurali" do viših godina studija, onda su već imali kakvu-takvu razinu samopoštovanja, pa zato razlike u samosviđanju i samokompetentnosti nisu došli do izražaja. Iz tog razloga mislim da bi bilo dobro ponoviti istraživanje na bruošima, gdje bi se razlika u samopoštovanju mogla naći.

Mogući razlog takvih rezultata leži u samom uzorku, naime bilo je više muških sudionika sa brodogradnje nego muških sudionika sa filozofskog, a znamo da je najprediktivniji rizični čimbenik za razvoj problematičnog kockanja upravo muški spol (Nower i Baszczyński, 2004; Felsher, Dervensky i Gupta, 2004; Volberg, 2002). Drugi mogući razlog ovakvih rezultata je da su ispitanici sa Filozofskog fakulteta većinom psiholozi, koji se tijekom studija upoznaju sa statistikom i vjerojatnosti, za razliku od ispitanika sa brodogradnje. Naime, većina ispitanika su bile žene, koje imaju manju

rizičnost kockanja nego muškarci. Najviše muških ispitanika bilo je sa Fakulteta strojarstva i brodogradnje, pa je to vjerojatno i razlog dobivene razlike između studenata Filozofskog fakulteta i studenata brodogradnje u rizičnosti i poimanju vjerojatnosti. Da bismo provjerili što je zaista uzrok toj razlici – spol ili studijsko usmjerenje, proveli smo dodatnu dvosmjernu analizu varijance za rizičnost kockanja koja je pokazala glavni efekt spola ($F=17,504$, $p=,001$), ali ne i usmjerenja.

U budućim istraživanjima trebalo bi proširiti uzorak, na više smjerova i više fakulteta, te uključiti adolescente koji nisu upisali fakultet, kako bi se možda dobili drugačiji rezultati. Bilo bi zanimljivo provesti istraživanje i na studentima prvih godina, brucosima, gdje će vjerojatno doći do razlike s obzirom na količinu samopoštovanja, jer su studenti koji su već prošli na višu godinu studija očito izgradili nekakvo samopoštovanje.

ZAKLJUČAK

Rezultati dobiveni u ovom istraživanju pokazuju kako postoje razlike u rizičnosti kockanja studenata s obzirom na rod sudionika, studijsko usmjerenje te uspješnost u studiju. Naime sudionici ovog istraživanja pretežno ne kockaju te uopće ne spadaju u skupinu rizičnog kockanja. Ipak, pokazale su se razlike s obzirom na spol, gdje je vidljivo da studenti rizičnije kockaju od studentica. Iako je nismo očekivali, pokazala se razlika u rizičnosti i poimanju vjerojatnosti s obzirom na vrstu studija gdje ispitanici sa Filozofskog fakulteta bolje poimaju vjerojatnost i manje su rizični, nego ispitanici sa Fakulteta strojarstva i brodogradnje, dok se ispitanici sa prava značajno ne razlikuju ni od jednih ni od drugih. Nije nađena statistički značajna razlika s obzirom na stav, samopoštovanje, samokontrolu i iluzije. Dvosmjerna analiza varijance za rizičnost kockanja pokazala je glavni efekt spola ($F=17,504$, $p=,001$), ali ne i vrstu studija, što znači da dobivene razlike možemo pripisati spolu, a ne vrsti studija. S obzirom na uspješnost studija, pokazala se razlika u rizičnosti, stavu o kockanju, samokompetentnosti i samokontroli. Znači ispitanici sa nižom uspješnosti u studiju pokazali su veću rizičnost kockanja, pozitivniji stav prema kockanju, manju samokompetentnost i nižu samokontrolu, za razliku od ispitanika sa višom uspješnosti u studiju. Pokazalo se da studenti sa izraženijim iluzijama i praznovjerjem, tj. oni koji su postigli veći rezultat na Skali kognitivnih distorzija, imaju pozitivniji stav o kockanju i rizičnije kockaju nego studenti s manjim rezultatom na Skali kognitivnih distorzija. Samokontrola se, očekivano, pokazala povezanom sa stavom i rizičnosti kockanja, tako da ispitanici koji su postigli veći rezultat na Skali samokontrole, imaju negativniji stav o kockanju i manje rizično kockaju. Nije dobivena očekivana povezanost

samopoštovanja i stava o kockanju koja glasi da će studenti sa većim rezultatom na Skali samosviđanja i samokompetentnosti, većim samopoštovanjem, imati negativniji stav o kockanju i manje rizično kockati.

Buduća istraživanja bi trebala biti usmjerena na traženje razlika u samopoštovanju (samosviđanju i samokompetentnosti) kod populacije brucoša, što ovim istraživanjem nije zahvaćeno.

LITERATURA

- Delfabbro, P. & Thrupp, L. (2003). The social determinants of youth gambling in South Australian adolescents. *Journal of Adolescents*, 26, 313-330.
- Derevensky, J. & Gupta, R. (1998). Adolescent gambling behavior: A prevalence study in examination of the correlates associated with excessive gambling. *Journal of Gambling Studies*, 14, 319-345.
- Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje: DSM-IV-međunarodna verzija s MKB šiframa* (1996). Jastrebarsko: Naklada slap.
- Dodig, D., Ricijaš, N. (2011). Obilježja kockanja zagrebačkih adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 18, 103-126
- Dodig, D., Huić, A., Kranželić, V., Ricijaš, N. (2011). Kockanje zagrebačkih adolescenata- uloga psihopatskih obilježja ličnosti, rizičnog i delikventnog ponašanja. Čorkalo Biruški, D., Vukasović, T. (Ur.), 20. *Dani Ramira i Zorana Bujasa, knjiga sažetaka*. (str. 160-160). Zagreb.
- Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (2007). *Neobjavljeni izvještaj*.
- Glimne, D. (2009). Gambling. U *Encyclopedia Britannica*. Preuzeto 20. svibnja 2013, iz Encyclopedia Britannica Online: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/224836/gambling>
- Gupta, R., Dervensky, J. (2000). Adolescent with Gambling Problems: From Research to Treatment, *Journal of Gambling Studies*, 16 (2/3). 315-342.
- Hardoon, K., Derevensky, J.L. & Gupta, R. (2003). Empirical measures vs. perceived gambling severity among youth- Why adolescents fail to seek treatment. *Addictive Behaviors*, 28, 933-946.
- Koić, E. (2009). *Povijest kockanja*. Preuzeto 2. svibnja 2013, iz: http://www.kockanje.info/povijest_kockanja.asp
- Lesieur, H.R. & Blume, S.R. (1987). The South Oaks Gambling Screen (SOGS): A new instrument for the identification of pathological gamblers. *American Journal of Psychiatry*, 144, 1184-1188.
- Međunarodna klasifikacija bolesti i srodnih zdravstvenih problema: MKB-10-deseta revizija* (1994). Zagreb: Medicinska naklada.
- Moore, S.M. & Ohtsuka, K. (1997). Gambling activities of young Australians: Developing a model of behavior. *Journal of Gambling Studies*, 13, 207-236.
- Petry, N.M. (2005). *Pathological Gambling: Etiology, comorbidity, and treatment*. Washington DC, US: American Psychological Association.
- Raylu, N. i Oei, T.P.S. (2002). Pathological gambling. A comprehensive review. *Clinical Psychology Review*, 22, 1009-1061.

- Sharpe, L. (2002). A reformulated cognitive-behavioural model of problem gambling a biopsychosocial perspective. *Clinical Psychology Review*, 22, 1-25.
- Tafarodi, R.W., & Swann, W.B., Jr. (1992). *Exploratory factor analysis of the Rosenberg self-esteem scale*. Unpublished data.
- Tafarodi, R.W., & Swann, W.B., Jr. (1995). Self-liking and self-competence as dimensions of global self-esteem: initial validation of a measure. *Journal of Personality Assessment*, 65, 322-342.
- Toneatto, T., Blitz-Miller, T., Calderwood, K., Dragonetti, R. i Tsanos, A. (1997). Cognitive distortions in heavy gambling . *Journal of Gambling Studies*, 13, 253-266.
- Winters, K.C. i Rich, T. (1998) A twin study of adult gambling behavior. *Journal of Gambling Studies*, 14, 213-225.
- Zajc, L. (2009). *Sportsko klađenje- neke psihosocijalne karakteristike različitih kategorija kockara*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Prilog 1

Postoci odgovora te prosječni rezultati i raspršenja za čestice dimenzije kognitivnih distorzija iluzija kontrole/znanja i vještine (N=202)

Postotak (%) studenata

	1	2	3	4	5	M	SD
Dobitak u kockanju ne ovisi samo o sreći.	23.4	19.4	22.9	20.9	13.4	2.82	1.36
Za zaraditi novac kockanjem potrebno je imati dobar sistem igre.	29.9	17.4	28.9	16.9	7.0	2.54	1.269
Ishode kockanja moguće je predvidjeti.	34.3	30.8	14.9	13.4	6.5	2.27	1.244
Ukoliko netko ima uspjeha u kockanju to je dokaz da posjeduje znanja i vještine potrebne za kockanje.	40.3	24.4	22.9	10.9	1.5	2.09	1.096
Vještine određuju koliko će kockar biti uspješan.	31.3	24.4	24.4	16.4	3.5	2.36	1.184
ILUZIJA KONTROLE/ VJEŠTINE I ZNANJA							
UKUPNO						2.42	1.231

Legenda: 1- uopće se ne slažem; 2 – uglavnom se ne slažem; 3 – niti se ne slažem, niti se slažem; 4 – uglavnom se slažem; 5 – u potpunosti se slažem; M – aritmetička sredina (prosječni rezultat); SD – standardna devijacija (raspršenje rezultata oko prosjeka)

Prilog 2

Postoci odgovora te prosječni rezultati raspršenja za čestice dimenzije kognitivnih distorzija
praznovjerje/netočno poimanje vjerojatnosti (N=202)

Postotak (%) studenata							
	1	2	3	4	5	M	SD
Neke aktivnosti (npr. rituali i sl.) povećavaju vjerojatnost dobitka pri kockanju.	72.6	14.9	9.5	2.0	1.0	1.44	0.823
Tko nema sreće u ljubavi imat će u kocki.	84.1	6.0	7.5	1.5	1.0	1.29	0.754
Ukoliko osoba u kockanju ima seriju dobitaka, vrlo je vjerojatno da će se dobiti i nastaviti.	71.1	15.9	10.9	0.5	1.5	1.45	0.824
Osoba može osjetiti kada će imati sreće u kockanju	56.7	19.4	13.9	8.0	2.0	1.79	1.080
Sretni predmeti (npr. nošenje određenog komada odjeće, privjeska i sl.) povećavaju vjerojatnost dobitka pri kockanju.	75.1	13.4	8.5	3.0	0	1.39	0.768
Ako osoba duže vrijeme gubi u kockanju, veća je vjerojatnost da će uskoro početi dobivati.	64.7	15.9	13.9	3.5	2	1.62	0.983
Veća je vjerojatnost da će osoba pobijediti u kockanju ako koristi svoje sretne brojeve.	74.1	11.4	12.9	1.5	0	1.42	0.771
Usmjeravanje misli na dobitak povećava njegovu vjerojatnost.	64.7	12.9	11.4	7.5	3.5	1.72	1.141
Iako osoba u kockanju ima seriju gubitaka, osvojiti će nazad svoj novac ako dovoljno dugo igra.	77.6	11.9	9.5	1.0	0	1.34	0.689
PRAZNOVJERJE/ NETOČNO							
POIMANJE VJEROJATNOSTI						UKUPNO	1.495 0.870

Legenda: 1 – uopće se ne slažem; 2 – uglavnom se ne slažem; 3 – niti se ne slažem, niti se slažem; 4 – uglavnom se slažem; 5 – u potpunosti se slažem; M = aritmetička sredina (prosječni rezultat); SD – standardna devijacija (raspršenje rezultata oko prosjeka)